FOLKTINGET

Riksdagens förvaltningsutskott

Ärende: **Skriftligt sakkunnigyttrande av Svenska Finlands folkting om regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 2 § i lagen om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, RP 140/2024 rd**

Hänv.: **Begäran om skriftligt sakkunnigyttrande inför förvaltningsutskottets möte 17.10.2024**

Svenska Finlands folkting tackar riksdagens förvaltningsutskott för möjligheten att ta ställning till regeringens proposition. Enligt förslaget ändras 2 § i lagen om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, så att bestämmelser om den geografiska placeringen av myndighetens verksamhetsställen i fortsättningen finns i myndighetens arbetsordning i stället för i statsrådets förordning.

I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag tar Folktinget ställning till frågor som har betydelse för förverkligandet av den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter.

Inledning

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata är en riksomfattande tvåspråkig centralförvaltningsmyndighet. Myndigheten har ett verksamhetsställe i 36 kommuner, av vilka nio kommuner är tvåspråkiga. I sin verksamhet främjar myndigheten digitaliseringen i samhället, tryggar uppgifternas tillgänglighet och tillhandahåller tjänster med avseende på kundernas livshändelser.

Både regeringen och riksdagens förvaltningsutskott har konstaterat att myndigheten ska sköta sina uppgifter på båda nationalspråken i enlighet med grundlagen och språklagen. När myndighetens verksamhet ordnas måste också tjänsternas tillgänglighet och de språkliga rättigheterna tillgodoses. (RP 233/2018 rd, FvUB 33/2018 rd)

Förverkligandet av språkliga rättigheter hör följaktligen till myndighetens grunduppgifter och bör vara en ledande princip för de beslut som styr verksamheten.

Bedömning av språkliga konsekvenser

Enligt förslaget ändras 2 § så att bestämmelser om myndighetens verksamhetsställen i fortsättningen ska finnas i arbetsordningen för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Den föreslagna ändringen anses inte äventyra tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna.

När förvaltningen organiseras ska 122 § i grundlagen beaktas. I förarbetena betonas vikten av att förvaltningen organiseras med beaktande av de grundläggande språkliga rättigheterna (17 §) och tryggar den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att få tjänster på sitt eget språk (RP 1/1998 rd). Riksdagens grundlagsutskott har i sin utlåtandepraxis understrukit att en övergripande bedömning av de språkliga konsekvenserna är ett måste, särskilt när administrativa omläggningar kan påverka språkgruppernas faktiska möjligheter att få tjänster på sitt eget språk (bl.a. GrUB 1/2010 rd).

I specialmotiveringen till 2 § hänvisas till lagen om grunderna för tillgången till statliga tjänster och placeringen av funktioner (728/2021). De beslut som gäller tillgången till tjänster och placeringen av enheter och funktioner ska fattas så att likabehandling, språkliga rättigheter och andra grundläggande fri- och rättigheter tillgodoses. Med tanke på exempelvis tillgodoseendet av de grundläggande språkliga rättigheterna ska beslutets språkliga konsekvenser bedömas före beslutet. I praktiken ska frågor som gäller nätverket av verksamhetsställen behandlas i förväg med det behöriga styrande ministeriet.

Folktinget understryker ytterligare vikten av att det ingår en grundlig bedömning av språkliga konsekvenser i beredningen av beslut om förändringar i myndighetens servicenätverk och att bedömningen tillmäts betydelse i beslutsfattandet. En språklig konsekvensbedömning ska genomföras i ett så tidigt skede som möjligt under beredningsskedet. Detta gör det möjligt att överväga olika alternativa lösningsmodeller och välja det alternativ som bäst tryggar de språkliga rättigheterna.

Myndigheten ska på förhand bedöma exempelvis hur ett beslut om ett verksamhetsställes placeringsort påverkar förverkligandet av de språkliga rättigheterna på både kort sikt och lång sikt. Framtidsperspektivet har en central betydelse, eftersom beslutet lägger grunden för myndighetens verksamhet för en längre tid framåt.

Verksamhetsställenas placeringsort har således betydelse för hur de språkliga rättigheterna kan tillgodoses, och de administrativa områdena utgör en av hörnstenarna i tryggandet av språkliga rättigheter (Justitieministeriets anvisning för bedömning av språkliga konsekvenser 46/2016).

Konsekvenser för enskilda personer

Propositionen bedöms inte få direkta konsekvenser för enskilda personer, men förslaget kan få indirekta konsekvenser om myndigheten lägger ned vissa verksamhetsställen. Det kan då bli svårare för personer i närheten av dessa orter att besöka myndigheten i fortsättningen och förutsätta resor. I synnerhet de persongrupper som inte kan eller vill sköta ärenden elektroniskt lider av en eventuell gallring i nätverket av verksamhetsställen.

Folktinget konstaterar att verksamhetsställets placeringsort har en central betydelse med tanke på vars och ens möjligheter att besöka myndigheten, detta även om andelen besök enligt propositionen har minskat betydligt. En central jämlikhetsprincip är att enskilda personer har rätt att välja om kommunikationen med myndigheten sker genom personlig kontakt eller via digitala tjänster. Alla kan eller har inte möjlighet att använda digitala tjänster, varför det är nödvändigt att

myndigheten försäkrar sig om att finsk- och svenskspråkiga personer har lika möjligheter att välja mellan traditionella och digitala tjänster på sitt eget språk. Detta gäller även behovet av användarstöd för digitala tjänster.

När det gäller digitala tjänster ska de språkliga rättigheterna säkerställas med stöd av lagstiftningen på motsvarande sätt som traditionella myndighetstjänster. Enligt riksdagens grundlagsutskott måste de skyldigheter som följer av språklagen beaktas när nya digitala tjänster och system skapas. Grundlagsutskottet ser det som viktigt att de grundläggande språkliga rättigheterna beaktas redan i den inledande fasen av utvecklingen av tjänsterna och att de digitala tjänsterna utvecklas parallellt i olika språkversioner (GrUB 5/2022 rd).

I propositionen hänvisas vidare till att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata deltar i finansministeriets projekt, vars syfte är att inrätta gemensamma kundserviceställen inom statsförvaltningen före år 2030.

En väsentlig del av verksamheten vid de kommande kundserviceställena innebär att besökarna kan ta kontakt med myndigheter via distanstjänster, vilket främjar användningen av digitala myndighetstjänster. Det finns dock en risk för att personer som behöver personlig betjäning och inte använder digitala tjänster faller utanför målgruppen för projektet, vilket bör ges särskild uppmärksamhet i beredningen.

Folktinget hänvisar till att var och en har en lagenlig rätt att välja språk, finska eller svenska, i kontakter med myndigheterna, och förutsätter att detta ges stor tyngd i planeringen och förverkligandet av projektet. Av central betydelse är att myndigheterna har skyldighet att självmant se till att de språkliga rättigheterna förverkligas i praktiken.

Konsekvenser för personalen

Enligt propositionen bedöms konsekvenserna av förslaget inte vara betydande ur personalens synvinkel.

Folktinget framhåller att verksamhetsställets placeringsort emellertid påverkar möjligheterna att rekrytera svenskkunnig personal inom tvåspråkiga områden. Rekryteringen försvåras om andelen personer som hör till den språkliga minoriteten är liten. Om ett verksamhetsställe läggs ned och personalen överförs till ett annat verksamhetsställe finns det en risk för att personalen söker alternativa arbetsmöjligheter på närmare håll. Detta kan i så fall få negativa konsekvenser för myndighetens språkliga beredskap inom de tvåspråkiga områdena.

Det är av central vikt att myndigheten har ett tillräckligt antal verksamhetsställen med svenskkunnig personal inom de tvåspråkiga regionerna i landet. För att kunna säkerställa tjänster på svenska ska verksamhets- och arbetsställen vara förankrade inom de tvåspråkiga regionerna i Finland.

Ekonomiska konsekvenser

Enligt propositionen får förslaget inte direkta konsekvenser för nätverket av verksamhetsställen och således inga direkta ekonomiska konsekvenser.

Folktinget hänvisar till att de grundläggande språkliga rättigheterna har en särställning när det gäller beslut om omstruktureringar inom förvaltningen. Synpunkter som baseras på ekonomiska argument kan därför inte ges samma vikt i beslutsfattandet. Det här innebär att krav på sparåtgärder, så som statsförvaltningens produktivitetsprogram, inte får leda till att myndigheternas förmåga att säkerställa enskilda personers rätt till service på svenska försämras genom framtida beslut om förändringar i servicenätverket.

Folktinget föreslår att riksdagens förvaltningsutskott skriver in i sitt betänkande:

- **att beslut om placering av statliga enheter och funktioner samt om tillgången till tjänster vid en enhet ska föregås av en grundlig språklig konsekvensbedömning, som tillmäts betydelse i beslutsfattandet. För att kunna trygga tillgodoseendet av tjänster på svenska ska myndigheternas verksamhets- och arbetsställen vara förankrade inom de tvåspråkiga regionerna i Finland.**

- **att de skyldigheter som följer av språklagen måste beaktas när nya digitala tjänster och system skapas i enlighet med grundlagsutskottets betänkande (GrUB 5/2022 rd), så att de språkliga rättigheterna tryggas i systemlösningarna och i utvecklingen av tjänsterna. Därtill ska användarstödet för digitala tjänster erbjudas på både finska och svenska.**

- **att krav på sparåtgärder, såsom statsförvaltningens produktivitetsprogram, inte får leda till att myndighetens förmåga att säkerställa enskilda personers rätt till service på svenska försämras.**

Helsingfors den 16 oktober 2024

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Henrik Wickström
ordförande

Christina Gestrin
folktingssekreterare

Kristina Beijar
sakkunnig i förvaltningsärenden